

Tunnistetiedot poistettu

Käännös

C-454/19 – 1

Asia C-454/19

Ennakkoratkaisupyyntö

Jättämispäivä:

14.6.2019

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Amtsgericht Heilbronn (Heilbronnin alioikeus, Saksa)

Ennakkoratkaisupyyntöpäätöksen tekemispäivä:

11.6.2019

Vastaaja:

ZW

[– –]

Amtsgericht Heilbronn

Välipäätös

Rikosasiassa, jossa vastaajana on

ZW

[– –], naimisissa, Romanian kansalainen, asuu [– –] Heilbronnissa

[– –]

[– –] ja joka koskee yhdessä tehtyä lapsikaappausta

Amtsgericht Heilbronn [– –] on tehnyt seuraavan välipäätöksen: **[alkup. s. 2]**

1. Asian käsittelyä [– –] lykätään siihen asti, kunnes unionin tuomioistuin on antanut ratkaisunsa.

2. Euroopan unionin tuomioistuimelle esitetään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 267 artiklan nojalla seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:
- a) Onko unionin primaarioikeudessa ja/tai johdetussa oikeudessa, tässä erityisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/38/EY, tarkoitettua unionin kansalaisten kattavaa oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella tulkittava siten, että se koskee myös kansallisia rikosoikeudellisia säännöksiä?
  - b) Jos kysymykseen vastataan myöntävästi: Onko unionin primaarioikeuden ja/tai johdetun oikeuden tulkinta esteenä sellaisen kansallisen rikosoikeudellisen säännöksen soveltamiselle, jonka mukaan ulkomaille viedyn lapsen luvattomasta palauttamatta jättämisestä huoltajalleen on tuomittava rangaistusta, kun säännöksessä ei tehdä eroa sen perusteella, onko kyse Euroopan unionin jäsenvaltiosta vai kolmannelta maasta?

Perusteet

A. Oikeudenkäynnin kohde

- 1 Pääasia koskee sitä, rikotaanko Saksan rikoslain (Strafgesetzbuch, jäljempänä StGB) 235 §:n 2 momentin 2 kohdalla työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevia sääntöjä ja erityisesti direktiiviä 2004/38/EY ja siinä säädettyä unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä (direktiivin 2004/38/EY 2 artiklan 2 kohta) oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella (direktiivin 2004/38/EY 1 artikla) sekä direktiivin 2004/38/EY 24 artiklan 1 kohdassa vahvistettua tasavertaisuusperiaatetta **[alkup. s. 3]** ja saako kansallinen tuomioistuin soveltaa sitä enää unionin oikeuden ensisijaisuuden vuoksi.

B. Pääasian tosiseikat

- 2 1. Vastaajana olevan ZW:n, AW:n äidin, taustaa
- [– –] Romaniassa syntynyt vastaaja ZW [– –] ja [– –] Romaniassa syntynyt QN ovat avioliiton ulkopuolella [– –] Romaniassa syntyneen lapsen AW:n vanhemmat. Vastaajana oleva ZW oleskeli ensimmäisen vuoden poikansa AW:n syntymän jälkeen Romaniassa. Sen jälkeen hän katsoi, että hän ja hänen poikansa voisivat saada paremman taloudellisen toimeentulon Saksassa. Sitä valmistellakseen hän saapui Saksaan ensin yksin. Hänen poikansa jäi sillä välin Romaniaan kummitäidin huollettavaksi. Vuonna 2009 vastaajana oleva ZW alkoi työskennellä ajoittain sosiaalivakuutuksen piiriin kuuluvana, tilapäistyövoimaa välittävän toimiston palkkaamana työntekijänä siivoojana päiväkodissa, vanhainkodissa ja sairaalassa. Hän työskenteli välillä osa-aikaisesti mutta oli välillä myös työtön, jolloin hän oli kuitenkin rekisteröitynyt työnhakijaksi työvoimavirastoon. Vastaajana olevan ZW:n työllisyystilanteen vakiinnuttua vuonna 2009 hän haki poikansa AW:n luokseen Saksaan.

3 2. QN:n, AW:n isän, taustaa

Lapsen isä QN kävi Romaniassa aluksi saksalaista koulua. Hän vietti toistuvasti aikaa perheenjäsentensä luona Karlsruhessa, Saksassa. QN:n oleskelujen **[alkup. s. 4]** tarkoituksena oli myös ansaita rahaa Saksassa. QN asuu tällä hetkellä jälleen Romaniassa, ja siellä saamallaan tuloilla hän tulee taloudellisesti hyvin toimeen.

4 3. Pojan AW:n tilanne

Romanian lainsäädännön mukaan molemmilla (jo pitkään erillään asuvilla) vanhemmilla on AW:n huolto-oikeus. Kun AW oli Saksassa päiväkotihoidossa, sääntöjen rikkominen johti lopulta siihen, että vastaajana olevan ZW:n kasvatuksellisten keinojen tukemiseksi, yhdenmukaisen kasvatusmenetelmän laatimiseksi ja perheen tukemiseksi muutoseikoissa turvaututtiin perheille annettavaan sosiaalipedagogiseen apuun. Näillä toimenpiteillä ei kuitenkaan onnistuttu parantamaan tilannetta.

5 Vuonna 2012 vastaajana oleva ZW vei poikansa tämän Romaniassa asuvan isänsä QN:n luo, koska pojalle oli hankittava uusi passi ja tarvittavat asiakirjat puuttuivat. Kun AW palasi takaisin Saksaan syyskuussa 2012, hänellä ilmeni jälleen käyttäytymishäiriöitä, minkä vuoksi Jugendamt (lastensuojeluvirasto) sijoitti hänet vuoden 2013 maaliskuussa vastaajan suostumuksella lastensuojelulaitokseen Bad Friedrichshalliin, joka sijaitsee lähellä äidin asuinpaikkaa Heilbronnissa. Isä antoi tälle ”vastahakoisesti” suostumuksensa Jugendamtin kanssa käydyssä puhelinkeskustelussa siihen saakka, kunnes hän halusi jälleen ottaa poikansa luokseen.

6 Amtsgericht Heilbronnin 14.11.2014 tekemällä päätöksellä molemmilta vanhemmilta vietiin oikeus päättää, missä heidän poikansa AW asuu, oikeus hakea heidän pojalleen nuorten tukitoimenpiteitä ja sosiaalietuuksia sekä oikeus osallistua heidän pojalleen annettavan tuen suunnitteluun ja terveydenhuoltoon. Vanhemmilta vietyt oikeudet siirrettiin edunvalvonnan (Ergänzungspflegschaft, nk. täydentävän huoltajuuden) rajoissa ensin Landratsamt – Kreisjugendamt – **[alkup. s. 5]** Heilbronnille (Heilbronnin alueen hallintovirasto – piirikunnan lastensuojeluvirasto). Kun AW:n laitoshoido Bad Friedrichshallin lastensuojelulaitoksessa epäonnistui, hänet sijoitettiin Westerwaldissa sijaitsevaan laitokseen, missä lasta ei kuitenkaan kyetty hoitamaan, kuten ei myöskään eräässä toisessa huostaanottolaitoksessa, minkä vuoksi AW palautettiin lopulta Landratsamt – Kreisjugendamt – Heilbronnin suostumuksella äitinsä kotitalouteen. Jugendamt der Stadt Heilbronn (Heilbronnin kaupungin lastensuojeluvirasto), josta oli tullut asiassa toimivaltainen, haki 3.8.2017 päivätyllä kirjeellä huoltajuuden palauttamista lapsen äidille. On epäselvää, miksi tämä ei ole kuitenkaan vielä toteutunut.

7 QN:n vierailtua vastaajana olevan ZW:n luona hän vei poikansa tämän äidin suostumuksella vuoden 2017 joulukuun alussa takaisin Romaniaan, missä hän asuu edelleen yhdessä poikansa kanssa. On vielä selvittämättä, oliko vastaaja

antanut suostumuksensa sille, että QN vie poikansa Romaniaan pysyvästi vaiko vain vuoden 2017 joulukuun asti. Asiasta ei ilmoitettu Jugendamt der Stadt Heilbronnille eikä edunvalvojalle, josta oli tullut asiassa toimivaltainen ja jolle vanhempien menettämien oikeuksien käyttö edelleen kuului. Vastaaajana olevan ZW ilmoitettua edunvalvojalle lapsen viemisestä Romaniaan edunvalvoja teki molemmista vanhemmista rikosilmoituksen lapsikaappauksen vuoksi.

8 4. Väitetty menettely

Vastaaajaa syytetään seuraavista asioista:

”Syytetty ja hänen asumerossa oleva puolisonsa sopivat 9.12.2017 siitä, että heidän yhteinen 12-vuotias poikansa AW, jonka edunvalvojaksi Amtsgericht Heilbronn oli nimennyt Kreisjugendamt Montabaurin, jolle oli annettu muun muassa oikeus päättää lapsen asuinpaikasta, ei enää asu äidin luona Heilbronnissa vaan isänsä luona Romaniassa [alkup. s. 6]. Sopimuksen täytäntöönpanon yhteydessä vanhemmat rikkoivat tahallaan Kreisjugendamt Montabaurin oikeutta päättää lapsen asuinpaikasta viemällä AW:n Romaniaan, missä hän on siitä alkaen asunut.”

9 C. Asiaa koskevat oikeussäännöt

Edellä esitetyt seikat täyttävät StGB:n 235 §:n 2 momentin 2 alakohdan ja 25 §:n 2 momentin mukaisen yhdessä tehtävää lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevan rikoksen tunnusmerkistön.

10 StGB:n 235 §:ssä säädetään seuraavaa – sovellettavat kohdat on korostettu tässä:

”235 § Lapsen omavaltainen huostaanotto

(1) Enintään viiden vuoden vankeusrangaistukseen tai sakkoihin voidaan tuomita henkilö, joka ottaa omavaltaisesti huostaan tai jättää palauttamatta

1. kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön käyttämällä väkivaltaa, uhkailemalla tuntuvalta haitalla tai käyttämällä kavaluutta

2. lapsen, jonka lähiomainen hän ei ole, vanhemmilta, toiselta vanhemmalta, holhoojalta tai huoltajalta.

(2) Rangaistukseen tuomitaan myös henkilö, joka ottaa lapsen omavaltaisesti vanhemmilta, toiselta vanhemmalta, holhoojalta tai huoltajalta

1. viemällä lapsen ulkomaille tai

2. jättämällä lapsen palauttamatta ulkomailta, kun lapsi on viety tai lapsi on siirtynyt sinne[.]

(3) Edellä 1 momentin 2 kohdassa ja 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa rikoksen yritys on rangaistava.

(4) Teosta on tuomittava vankeutta yhdestä vuodesta kymmeneen vuoteen, jos tekijä

1. aiheuttaa uhrille teollaan hengenvaaran tai vakavan terveystaitan vaaran tai ruumiillisen ja psyykkisen kehityksen merkittävän vahingoittumisen vaaran

2. toimii korvausta vastaan tai pyrkii teollaan saamaan itselleen tai kolmannelle rahallista hyötyä.

(5) Jos tekijä aiheuttaa teollaan uhrin kuoleman, hänet on tuomittava vankeuteen vähintään kolmeksi vuodeksi. [alkup. s. 7]

(6) Edellä olevan 4 momentin mukaisissa lievemmissä tapauksissa vankeutta tuomitaan kuudesta kuukaudesta viiteen vuoteen ja 5 momentin mukaisissa lievemmissä tapauksissa yhdestä vuodesta kymmeneen vuoteen.

(7) Lapsen omavaltaisesta huostaanotosta nostetaan syyte 1–3 momentin mukaisissa tapauksissa vain pyynnöstä, paitsi jos lainvalvontaviranomaiset katsovat syytteenpanoon liittyvän erityisen yleisen edun vuoksi, että toimiin ryhtyminen viran puolesta on välttämätöntä.”

11 Rikoslain 25 §:n 2 momentissa säädetään osallisuudesta, jolla säännellään rikosten vastavuoroista syyksilukemista.

12 StGB:n 25 §:ssä säädetään seuraavaa – sovellettava kohta on korostettu tässä:

25 § Rikoksentekijä

(1) Tekijänä rangaistaan henkilöä, joka itse tai toisen välityksellä syyllistyy rikokseen.

(2) Jos useat henkilöt syyllistyvät rikokseen yhdessä, jokaista rangaistaan rikoksentekijänä (rikoskumppani).”

13 D. Ennakkoratkaisukysymysten merkityksellisyys asian ratkaisemisen kannalta

StGB:n 235 §:ää voidaan jättää soveltamatta vain, jos StGB:n 235 § ei ole unionin primäärioikeuden ja/tai johdetun oikeuden mukainen, jolloin viimeksi mainittuja sovelletaan ensisijaisesti. Amtsgericht Heilbronn katsoo tarpeelliseksi esittää Euroopan unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksen [SEUT] 267 artiklan ensimmäisen kohdan a ja b alakohdan mukaisessa ennakkoratkaisumenettelyssä, sillä kansallisen (rikos)oikeudellisen säännöksen sovellettavuus määräytyy unionin oikeuden tulkinnan perusteella.

14 D. Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan tässä asiassa sovellettavaksi tuleva rikoslain säännös on ristiriidassa erityisesti Euroopan parlamentin ja [alkup. s. 8] neuvoston direktiivin 2004/38/EY kanssa, eikä sitä näin ollen voida

soveltaa unionin oikeuden ensisijaisuuden vuoksi. Direktiivissä 2004/38/EY säädetään unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella. Direktiivin johdanto-osan perustelukappaleen mukaan henkilöiden vapaa liikkuvuus on eräs sisämarkkinoiden perusvapauksista. Sisämarkkinat ovat alue, jolla ei ole sisäisiä rajoja ja jolla vapaus taataan perustamissopimuksen määräysten mukaisesti.

- 15 Seuraavat kaksi näkökohtaa ovat todennäköisesti esteenä kansallisen rikoslain säännöksen yhdenmukaisuudelle direktiivin 2004/38/EY kanssa:
- 16 1. Direktiivin 2004/38/EY 4 artiklan mukaan unionin kansalaisilla, joilla on voimassa oleva henkilötodistus tai passi, ja heidän perheenjäsenillään, jotka eivät ole minkään jäsenvaltion kansalaisia mutta joilla on voimassa oleva passi, on oikeus poistua jäsenvaltion alueelta matkustaakseen toiseen jäsenvaltioon.
- 17 Romanian kansalaisena ja ZW:n ja QN:n, jotka ovat molemmat Romanian kansalaisia, lapsena AW kuuluu direktiivin 2004/38/EY 3 artiklan mukaan, luettuna yhdessä sen 2 artiklan kanssa, kyseisen direktiivin antaman suojan soveltamisalaan.
- 18 Direktiivin 4 artiklan perusteella AW:lla on siksi oikeus poistua jäsenvaltion, tarkemmin sanottuna Saksan liittotasavallan, alueelta ja muuttaa asumaan isänsä kotimaahan Romaniaan. Kyseisen direktiivin johdanto-osan 11 perustelukappaleen mukaan unionin kansalaisille on perustamissopimuksessa myönnetty suoraan henkilökohtainen perusoikeus oleskella toisessa jäsenvaltiossa, eikä tämä edellytä hallinnollisten menettelyjen noudattamista. **[alkup. s. 9]**
- 19 StGB:n 235 §:ssä ilmaistun kansallisen rikosoikeudellisen säännöksen tässä merkityksellisen toisinnon 1 momentin toisen kohdan 2 alakohdan soveltaminen johtaisi siihen, että vastaajana oleva ZW ja/tai lapsen isä QN voisi (nyt tarkasteltavassa tilanteessa) jättää palauttamatta poikansa AW:n edunvalvojalle rangaistuksetta, mikäli he eivät poistu Saksan liittotasavallan alueelta. Kuitenkin heti, kun he vievät poikansa toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon ja jättävät pojan palauttamatta sieltä edunvalvojalle, rikoksen tunnusmerkistö täyttyisi, vaikka heillä samoin kuin heidän pojallaan on direktiivin 2004/38/EY 4 artiklan mukaan oikeus poistua Euroopan unionin jäsenvaltiosta.
- 20 StGB:n 235 §:n rikosoikeudellinen säännös menisi kuitenkin vielä pidemmälle. Kyseisen pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan ZW syyllistyisi rikokseen jo silloin, jos hän lähtisi poikansa AW:n kanssa pelkästään vierailemaan tai lomailemaan toiseen jäsenvaltioon saamatta sille nimenomaista suostumusta edunvalvojalta, joka voi ajoittain olla pidempiä ajanjaksoja tavoittamattomissa. Rikoslain säännöstä ei sen sijaan sovellettaisi, jos lapsen kanssa matkustettaisiin Saksan alueella.
- 21 StGB:n 235 §:ssä säädetyn rangaistavuuden taustalla on se keskeinen ajatus, että lasta ei voida palauttaa toiselta kulttuurialueelta tai tällaiseen palautukseen liittyviä suuria vaikeuksia [– –]. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan

nämä syyt eivät koske etenkin Euroopan unionin sisäisiä tilanteita, sillä täällä lapset voidaan palauttaa ilman suurempia vaikeuksia Bryssel II a -asetuksen nojalla, eikä palautuksia tehdä vieraalta kulttuurialueelta. Asetuksessa säädetään yleisestä velvollisuudesta tunnustaa ja panna täytäntöön yhdessä EU:n jäsenvaltiossa annetut lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat päätökset toisessa EU:n jäsenvaltiossa (21 ja 28 artikla). **[alkup. s. 10]**

- 22 StGB:n 235 §:n säännöksellä rajoitetaan unionin kansalaisten vapaata liikkuvuutta, sillä poistamalla lapsen vanhempainoikeudet vanhemmat menettävät tosiasiallisesti myös vapaan liikkuvuutensa, mikäli he eivät halua menettää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa heille taattua oikeutta yhdessäoloon lapsensa kanssa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että unionin alueelta tapahtuvasta lapsen palautuksesta mahdollisesti aiheutuville hallinnollisilla lisäkustannuksilla (täytäntöönpanomenettely toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa) ei ole sellaista merkitystä, että niillä voitaisiin perustella vapaan liikkuvuuden rajoittamista. Saattaa nimittäin olla selvästi yksinkertaisempaa palauttaa lapsi, josta on ilmoitettu viranomaisille – käsiteltävässä asiassa AW:n jopa tiedetään asuvan isänsä luona – toisesta unionin jäsenvaltiosta kuin selvittää toisen vanhemman kanssa piileskelevän lapsen olinpaikka Saksan liittotasavallan alueella. (Mahdolliset) hallinnolliset lisäkustannukset eivät missään tapauksessa oikeuta erilaista kohtelua sen perusteella, jätetäänkö lapsi palauttamatta Saksan liittotasavallan alueelta vai Euroopan unionin alueelta, jolloin [- -] vain viimeksi mainittu katsotaan rangaistavaksi teoksi, josta voidaan asettaa syytteeseen.
- 23 Saksalaisen lapsen saksalaiset vanhemmat voivat rangaistuksetta liikkua heille tyypillisellä (sosiaalisella ja maantieteellisellä) alueella ja valita vapaasti asuinpaikkansa, kun taas Romaniassa syntyneen romanialaisen lapsen romanialaiset vanhemmat syyllistyvät rangaistavaan tekoon, jos he muuttavat lapsensa kanssa Romaniaan ja päättävät asua alkuperäisessä kotimaassaan. Kun otetaan huomioon, että lapsi voidaan aina palauttaa Euroopan unionin alueelta, perusteita tällaiselle erilaiselle kohtelulle ei ole. Nyt käsiteltävässä asiassa on otettava huomioon myös se, ettei pikaisen palauttamisen ole toistaiseksi katsottu olevan **[alkup. s. 11]** välttämätöntä ja että edunvalvoja ja AW ovat joka tapauksessa yhteydessä vain puhelimitse, mikä on ilman muuta mahdollista myös Romaniasta käsin.
- 24 StGB:n 235 §:n säännökseen perustuva unionin kansalaisen vapaan liikkuvuuden rajoittaminen ei vaikuta siksi perustellulta.
- 25 2. Direktiivin 2004/38/EY 24 artiklan 1 kohdassa, jossa säädetään tasavertaisesta kohtelusta, vahvistetaan, että kaikkia vastaanottavan jäsenvaltion alueella tämän direktiivin nojalla asuvia unionin kansalaisia on kohdeltava jäsenvaltion kansalaisten kanssa tasavertaisesti perustamissopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla. Tämä oikeus ulotetaan perheenjäseniin, jotka eivät ole minkään jäsenvaltion kansalaisia, mutta joilla on oleskeluoikeus tai oikeus pysyvään oleskeluun.

- 26 Tätä tasavertaista kohtelua koskevaa periaatetta saatetaan rikkoa myös yleisluonteisella säännöksellä, kuten seuraavasta esimerkistä käy selvästi ilmi: Jos Saksan kansalainen olisi osallisena vastaajana olevan ZW:n sellaisessa tilanteessa, jossa heidän yhteinen lapsensa viedään takaisin (nyt hahmotellussa tapauksessa luonnollisestikin Saksassa sijaitsevalle) kotiseudulleen siellä yhä tai jälleen asuvan isänsä luo, hän ei olisi syyllistynyt rangaistavaan tekoon, vaikka tämä uusi asuinpaikka sijaitsisi tuhannen kilometrin päässä nykyisestä asuinpaikasta toisessa Saksan osavaltiossa. Unionin kansalainen syyllistyy kuitenkin 235 §:n mukaiseen rangaistavaan tekoon, jos hän vie lapsensa samoissa olosuhteissa kotimaahansa Euroopan unionin toiseen jäsenvaltioon. Unionin kansalaiseen kohdistuva syrjintä näkyy erityisesti siinä, että tämä voi syyllistyä (nyt tarkasteltavissa olosuhteissa) rangaistavaan tekoon jo silloin, jos hän vie lapsensa pysyvästi esimerkiksi vain muutaman kilometrin päähän **[alkup. s. 12]** Kehlistä Saksan ja Ranskan välisen näkymättömän rajan yli kotiseudulleen Strasbourgiin, kun taas saksalainen isä ei syyllisty rangaistavaan tekoon, jos hän vie lapsensa pysyvästi sata kertaa kauempana (Saksassa) sijaitsevalle kotiseudulleen.
- 27 Tällaisella eriyttämättömällä rikoslain säännöksellä unionin kansalaista ei aseteta tasavertaiseen asemaan jäsenvaltion kansalaisen kanssa vaan pikemminkin sellaisen kolmannen maan kansalaisen kanssa, joka sijaitsee toisella puolen maailmaa ja johon ei ole luotu minkäänlaisia suhteita kansainvälistä oikeusapua koskevissa kysymyksissä.
- 28 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää näin ollen unionin tuomioistuinta selventämään, rikotaanko unionin primaarioikeutta ja/tai johdettua oikeutta StGB:n 235 §:n säännöksellä, jossa ei tehdä eroa sen perusteella, onko kyse Euroopan unionin alueesta vai kolmannesta maasta.
- 29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää lisäksi selventämään, johtaako tällainen rikkominen siihen, että kansallista rikosoikeudellista säännöstä ei sovelleta.

Molemmilla kysymyksillä on ratkaiseva merkitys nyt käsiteltävän rikosasian ratkaisun kannalta, etenkin koska 235 §:n 1 momentin perusteella teosta ei rangaistaisi, joten ZW olisi vapautettava syytteistä, jos 235 §:n 2 momenttia ei sovelleta.

[– –]